

29.3.2018

EOAK/91/2017

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Mikko Sarja

PÄÄMIEHEN KÄYTTÖVAROJEN MÄÄRÄN ALENTAMINEN

1 KANTELU

Kantelija pyysi tutkimaan edunvalvonnassa olevalle palvelukodin asiakkaalle määrätyn edunvalvojan menettelyä käyttövarojen antamisessa. Kantelija toimii kyseisen päämiehen omaohjaajana. Tiedot päämiehen käyttövaroista kantelija on saanut asiakkaan aiemmalta ohjaajalta.

Kantelun mukaan käyttövaroja oli alennettu ensin puoleen vuonna 2016 ja vuoden 2017 alusta edelleen kolmasosaan alkuperäisestä. Kantelun mukaan päämies on sosiaalinen ja menevä ja käy avustajansa avustuksella elokuvissa, jääkiekko-otteluissa, uimassa tai kaupungilla, useampana iltana viikossa. Kantelun mukaan päämiehellä on varallisuutta ja toistaiseksi vielä menohaluja, mutta jälleen kerran pienennetty käyttövara vaikeuttaa päämiehen vapaa-ajantoimintaa huomattavasti. Kantelun mukaan päämiehen käyttövaran määrä ei ole kohtuullinen päämiehen tarpeisiin ja olosuhteisiin nähden.

2 SELVITYS

- - -

2.2 Johtavan yleisen edunvalvojan selvitys

Johtavan yleisen edunvalvojan selvityksessä on selvitetty päämiehen taloudellista tilannetta ja sitä, kuinka paljon varoja on keskimäärin käytetty vuosittain. Varallisuutta on käytetty päämiehen omiin menoihin muun muassa käyttövaroina, matkoina, palveluina, vapaa-ajan ja harrastusten kuluina, muina elinkustannuksina ja ostoksina. Menot ovat kolmen viimeisen vuoden aikana olleet joka kuukausi selvityksestä lähemmin ilmenevän määrän tuloja suuremmat. Vastaavalla vauhdilla varallisuus on käytetty 10 vuodessa.

Käyttövarojen pienentämisellä on pyritty siihen, että varallisuus riittäisi pitemmäksi aikaa kuin 10 vuodeksi. Toiveena olisi, että 51-vuotiaan päämiehen omaisuus saataisiin riittämään ehkä vielä 15 vuodeksi. Säästöjä ei siten säästetä mihinkään, vaan niitä käytetään koko ajan päämiehen tarpeisiin ja hänen hyödykseen.

Päämiehen kuulemisesta käyttövaroja alennettaessa johtava yleinen edunvalvoja on tuonut esiin päämiehelleen käyttövarojen alennuksen jälkeen lähettämänsä kaksi kirjettä sekä palvelukodin ja päämiehen sisaren kanssa käymäänsä sähköpostikirjeenvaihtoa. Lisäksi hän on kertonut toisessa päämiehelleen lähettämässään kirjeessä ehdottaneensa päämiehelle tapaamista, jossa rahankäyttöä olisi mahdollista suunnitella. Johtavan yleisen edunvalvojan mukaan hänen palvelukodista vuoden 2015 lopulla saamansa sähköpostiviestin perusteella saataisi olla perusteltua käyttää päämiehen varallisuus jo 5–6 vuodessa, mutta tästä pitäisi olla yhteinen näkemys päämiehen, palvelukodin ja edunvalvojan kesken. Palvelukodista ei kuitenkaan ole otettu yhteyttä edunvalvojaan vaan oikeusasiamieheen, mutta asiasta voidaan selvityksen mukaan neuvotella.

2.3

Maistraatin lausunto

Maistraatin lausunnossa on oikeusohjeina viitattu päämiehen omaisuuden hoitoa koskevaan holhoustoimilain 37 §:ään, käyttövaroja koskevaan 38 §:ään ja päämiehen kuulemista koskevaan 43 §:ään ja todettu muun muassa seuraavaa.

Johtavan yleisen edunvalvojan selvityksen liitteenä olleessa päämiehen asuinpaikan henkilökuntaan kuuluvan henkilön joulukuussa 2015 edunvalvojalle lähettämässä sähköpostiviestissä todettiin, että päämiehellä oli sydänvika ja hän oli kehitysvammaiseksi jo iäkäs. Viestissä todettiin myös, että päämiehen rahat tuli käyttää päämiehen hyväksi ja rahankäytössä oli käytettävä maalaisjärkeä. Viestissä katsottiin myös, että päämies voi itse päättää omista asioistaan ja hoitohenkilökunta edisti asiakkaidensa itsemääräämisoikeuksia. Hoitokodin johtajan vaihduttua asukkaat olivat käyttäneet enemmän käyttövaroja ja samalla heidän elämänlaatunsa ja hyvinvointinsa olivat parantuneet. Tuossa vaiheessa hoitokodin edustaja oli vuonna 2015 pyytänyt käyttövarojen nostamista ja edunvalvoja olikin nostanut käyttövaroina maksettavan summan tuohon pyydettyyn määrään.

Myöhemmin edunvalvoja oli pienentänyt käyttövarojen suuruutta. Huhtikuussa 2016 käyttövaroja pienennettiin ensin puoleen ja tammikuussa 2017 edelleen kolmasosaan. Selvityksensä mukaan edunvalvoja oli ilmoittanut tästä päämiehelle kirjeillä 19.4.2016 ja 2.1.2017. Niissä päämiehelle oli annettu tiedoksi tehdyt käyttövarojen pienennykset ja annettu mahdollisuus soittaa tai käydä edunvalvojan luona, mikäli tämä oli halunnut keskustella asiasta.

Käyttövarakäytännön muutoksista tiedottaminen päämiehelle osoitetulla kirjeellä asettuu maistraatin mukaan erikoiseen valoon, kun otetaan huomioon, että edunvalvoja pitää päämiestä käytännössä lukutaidottomana. Edunvalvojan laatiman vuotta 2016 koskeneen vuositilin tarkastuksen yhteydessä edunvalvoja oli maistraatin tilintarkastajan tiedusteluun vastannut, että "vuoden 2015 palaverin jälkeen hänelle ei jäänyt sellaista mielikuvaa, etteikö - - - osaisi lukea, mutta palvelusuunnitelman mukaan päämiehellä ei taida olla lukutaitoa". Edunvalvoja totesi lisäksi, että hänen lähettämiensä kirjeiden sisällön palvelukodin henkilökunta oli edunvalvojan ymmärryksen mukaan päämiehelle selvittänyt.

Kuten edellä viitatuista hoitokodin edustajan sähköpostista käy ilmi, päämies kykenisi itse ottamaan kantaa omiin asioihinsa. Päämiehen ymmärryskykyä tukee sekin, että hän oli kantelun perusteella sellaisessa fyysisessä ja henkisessä kunnossa, että hän halusi useampana iltana viikossa tehdä mukavia asioita: käydä elokuvissa, jääkiekko-ottelussa, uimassa tai kaupungilla.

Johtava yleinen edunvalvoja puolestaan on todennut maistraatille antamassaan lisäselvityksessä, että varallisuus ehkä kannattaisikin käyttää jo esimerkiksi viidessä, kuudessa vuodessa, mutta johtavan yleisen edunvalvojan näkemyksen mukaan tästä pitäisi olla yhteinen näkemys päämiehen, palvelukodin ja edunvalvojan kesken, ettei käy niin, että kaikki varat käytetään 5–6 vuodessa ja asia tulee päämiehelle ja palvelukodille yllätyksenä. Vielä johtava yleinen edunvalvoja on todennut, että asiasta voidaan toki vielä neuvotella.

Maistraatin mukaan päämiestä ei ollut vuosina 2016 ja 2017 tapahtuneiden käyttövarojen pienennysten yhteydessä varsinaisesti kuultu, vaan hänelle oli ilmoitettu tehdyt pienennykset ja annettu mahdollisuus soittaa tai käydä edunvalvojan luona, mikäli hän oli halunnut keskustella asiasta. Maistraatin käsityksen mukaan tällainen ei ole holhoustoimilain 43 §:n mukaista päämiehen kuulemista. Päämiehellä ei ole ollut todellisuudessa mahdollisuutta vaikuttaa asiaan.

Maistraatin käsityksen mukaan, mikäli edunvalvoja ja päämies keskustelisivat asiasta henkilökohtaisesti, edunvalvoja voisi selvittää päämiehelle, että hänen menonsa ovat suuremmat kuin tulonsa, mutta hänellä on varallisuutta, jota voitaisiin käyttää hänen hyödykseen. Keskustelussa voitaisiin löytää yhteinen käsitys asioiden hoitamisesta ja samalla käyttövarojen suuruudesta. Maistraatti on tuonut esiin myös sen, että edunvalvontatoimiston ja päämiehen asuinpaikan välinen etäisyys on alle viisi kilometriä, joten ainakaan matka ei ole este henkilökohtaiseen tapaamiseen.

Maistraatti on lausuntonsa mukaan aikaisemminkin kiinnittänyt huomiota edunvalvontatoimiston yleisten edunvalvojien käytäntöihin käyttövaroja muutettaessa. Vuoden 2014 vuositilien tarkastuksen yhteydessä maistraatti oli havainnut useamman yleisen edunvalvojan noudattavan käytäntöä, jossa edunvalvoja muutti oma-aloitteisesti päämiehen käyttövaran määrää pienemmäksi tai lopetti päämiehen käyttörahatilin tai siirsi varoja käyttörahatililtä valvontatilille. Maistraatin oikeusaputoimiston yleisille edunvalvojille lähettämässä tarkastusmuistiossa muistutettiin, että käyttövara-asioissa edunvalvojan on annettava päämiehelle mahdollisuus tulla kuulluksi.

Vuositilien 2015 tarkastuksen yhteydessä maistraatin tarkastaja on antanut niille yleisille edunvalvojille, joiden tilejä hän on tarkastanut, henkilökohtaisen tilintarkastusmuistion. Edunvalvontatoimiston johtavalla yleisellä edunvalvojalla on ollut tarkastusmuistion mukaan edelleen epäselvyyttä käyttövarakäytännöissä.

Maistraatti kiinnittää huomiota siihen, että edunvalvojan selvityksen liitteistä käy ilmi, että päämiehen raha-asioista on pääsääntöisesti keskusteltu palvelukodin henkilökunnan tai päämiehen lähiomaisen (sisaren) kanssa. Vuositilin mukaan käyttövarat ovat menneet kuitenkin päämiehen omalle käyttövaratilille. Lähtökohtana on salassapitovelvollisuus. Tapauksessa on maistraatin mukaan arveluttavaa se, onko päämiehen raha-asioden paljastaminen tässä laajuudessa hoitokodin henkilökunnalle tarpeellista.

Johtava yleinen edunvalvoja on saanut tietoja päämiehen tilasta ja rahantarpeesta hoitokodin henkilökunnan ammattilaisilta. Maistraatin mukaan päämiehellä on selkeästi asiallisia rahan tarpeita. Kun näitä tarpeita on toteutettu, hänen sosiaalinen elämänsä on vilkastunut ja hän on nykyään paljon iloisempi ja avoimempi.

Edellä olevaan viitaten maistraatti katsoo, että edunvalvoja ei ole tehtävää hoitaessaan ja käyttövaroja pienentäessään toiminut siten kuin edellytetään holhoustoimilain 37, 38 ja 43 §:ssä.

2.4

Johtavan yleisen edunvalvojan vastine

Johtavan yleisen edunvalvojan vastineessa on selostettu yksityiskohtaisesti muun muassa päämiehen säännöllisten tulojen muodostuminen, käyttövaratilille säännöllisesti siirrettävien varojen määrä, vuonna 2017 maksettujen käyttövarojen kokonaismäärä, käyttövarojen keskimääräinen määrä kuukaudessa, ylimääräisten käyttövarojen siirtäminen, päämiehen saama perintö, säästöjen määrä vuoden 2013 lopussa, se, miten paljon säästöjä on käytetty vuodessa ja keskimäärin kuukausittain, säästöjen määrä vuoden 2017 lopussa ja arvio siitä, miten kauan varat riittävät nykykulutuksella.

Päämiehen palvelusuunnitelma on päivitetty 19.3.2015 päämiehen asuinpaikassa palvelukodissa. Johtava yleinen edunvalvoja osallistui suunnitelmaan yhdessä päämiehen, kaupungin palveluohjaajan, päämiehen henkilökohtaisen avustajan, kotihoidonohjaajan, palvelukodin ohjaajan ja päämiehen sisaren kanssa. Omiin muistiinpanoihinsa johtava yleinen edunvalvoja oli

kirjannut tuolloin seikkoja päämiehensä toimintakyvystä, josta hänet paremmin tuntevat kertoivat: "- - - vastaa niin kuin kysytään. Onko töissä kivaa? -> On. Haluatko vaihtaa työpaikkaa -> Joo."

Päämies on osallistunut kaupungin järjestämään kehitysvammaisten työtoimintaan. Päämiehelle on palvelukodista tilattu sanomalehti ja aikakauslehti, joista laskut ovat tulleet edunvalvontaan. Palvelusuunnitelmaa laadittaessa edunvalvojalle ei muodostunut käsitystä, että päämies ei osaisi lukea. Asia ei noussut tuolloin keskustelussa esille.

Palvelukodin edustaja ei ole hyväksynyt päämiehelle siirrettyjen säännöllisten käyttövarojen pienentämistä. Säästöjä ei johtavan yleisen edunvalvojan mukaan ole säästetty, vaan niitä käytetään päämiehen hyödyksi joka kuukausi, mikä on palvelukotiin ilmoitettu. Sikäli kuin maistraatti on kiinnittänyt huomiota siihen, että johtava yleinen edunvalvoja on keskustellut raha-asioista palvelukodin henkilökunnan kanssa, vaikka lähtökohtana on salassapitovelvollisuus, johtava yleinen edunvalvoja on pitänyt keskusteluja päämiehen raha-asioista palvelukodin henkilökunnan kanssa tarpeellisina. Asiassa on yritetty löytää sopiva yhteinen tapa hoitaa päämiehen asioita mahdollisimman hyvin.

Johtavan yleisen edunvalvojan mukaan päämiehen kehitysvamman ja puutteellisen toimintakyvyn vuoksi neuvottelua päämiehen varallisuudenkäytöstä ei voida käydä pelkästään päämiehen kanssa esimerkiksi niin kuin maistraatti on lausunnossaan maininnut eli edunvalvoja ja päämies keskustelisivat kahdestaan. Neuvottelussa olisi hyvä olla mukana myös esimerkiksi palvelukodin edustaja tai päämiehelle läheinen henkilö, kuten hänen sisarensa, jotka voivat arkielämässä opastaa ja vaikuttaa päämiehen harrastuksiin ja rahankäyttöön.

Johtava yleinen edunvalvoja on kanteluasian vireillä ollessa sittemmin soittanut päämiehelleen palvelukotiin. Tässä yhteydessä johtava yleinen edunvalvoja oli kysynyt päämieheltä, oliko nykyinen kuukausittainen säännöllinen käyttövara hänelle riittänyt. Päämies oli vastannut myöntävästi. Viitaten siihen, mitä johtavalle yleiselle edunvalvojalle oli palvelusuunnitelman päivituksen yhteydessä 19.3.2015 kerrottu päämiehen toimintakyvystä, johtava yleinen edunvalvoja on arvioinut, että jos hän olisi kysynyt, eikö nykyinen kuukausittainen käyttövara tahdo riittää menoihin, hän olisi saattanut saada kielteisen vastauksen.

Johtava yleinen edunvalvoja on ollut kyseisen päämiehen edunvalvojana vuodesta 2009. Sinä aikana maistraatti ei ole tilintarkastuksissaan huomauttanut käyttövarojen määrästä. Mikäli tilintarkastuksessa olisi todettu, että päämies sai varallisuuteensa ja tarpeisiinsa nähden liian vähän käyttövaroja, käyttövaroja olisi varmaankin nostettu.

Yhteistyö palvelukodin kanssa asioiden hoidossa on johtavan yleisen edunvalvojan mielestä sujunut hyvin. Käyttövarojen määrästä on ollut erilainen näkemys. Johtavan yleisen edunvalvojan arvion mukaan yhteinen näkemys voisi löytyä parhaiten istumalla asianosaisten kesken saman pöydän ääreen. Tällainen ajatus hänellä oli ollutkin, kun hän oli päämiehelle lähettänyt palvelukotiin kirjeen säästöjen hupenemisesta. Johtava yleinen edunvalvoja oli ollut siinä käsityksessä, että kirjettä ja sen sisältöä päämies voi yhdessä palvelukodin henkilökunnan kanssa käydä läpi. Hän oli kirjeissään myös antanut ymmärtää, että raha-asioista voitiin neuvotella.

Sikäli kuin maistraatti on maininnut edunvalvontatoimiston ja johtavan yleisen edunvalvojan menettelyn puutteet käyttövarojen muuttamista koskevissa käytännöissä ja maistraatin tarkastaja on viimeisimmässä muistiossaan 19.12.2017 todennut käyttövarakäytännöistä muun muassa, että jos päämies kykenee antamaan asiaan oman mielipiteensä, ei riitä, että päämiestä informoidaan asiasta, ja että edunvalvoja ei voi yksipuolisella päätöksellä muuttaa päämiehelle tärkeää asiaa, johtava yleinen edunvalvoja on todennut, että hänen mielestään päämies ei puutteellisen toimintakykynsä vuoksi kykene ymmärtämään suurempien rahavarojen käyttöta-

paa, esimerkiksi miten perintövarat käytetään. Siksi oikea tapa olisi keskustella käyttövarojen määrästä yhdessä edunvalvojan, päämiehen ja tälle läheisen/läheisten ihmisten kanssa esimerkiksi palvelusuunnitelman päivityksen yhteydessä tai muulloin erikseen sovittuna ajankohdalla.

Johtava yleinen edunvalvoja on pitänyt omalle toimintatavalleen vieraana maistraatin käsitystä, ettei hän antaisi päämiehilleen todellista mahdollisuutta vaikuttaa käyttövarojen määrään. Maistraatin tilintarkastusmuistioiden perusteella edunvalvontatoimistossa on pyritty kehittämään käytäntöjä tapauksissa, joissa päämiehen käyttövaroja joudutaan syystä taikka toisesta pienentämään. Näkemyksensä mukaan johtava yleinen edunvalvoja on asianomaisen päämiehen edunvalvojana toiminut siten kuin edunvalvojalta holhoustoimilain mukaan edellytetään.

3 RATKAISU

3.1 Oikeudellisen arvioinnin lähtökohdat

3.1.1 Holhoustoimilaki

Holhoustoimilain 37 §:n 1 momentin mukaan edunvalvojan on hoidettava päämiehensä omaisuutta sillä tavoin, että omaisuus ja sen tuotto voidaan käyttää päämiehen hyödyksi ja tyydyttämään hänen henkilökohtaisia tarpeitaan. Tässä tehtävässään edunvalvojan tulee tunnollisesti pitää huolta päämiehen oikeuksista ja edistää hänen parastaan.

Säännöksen perusteluiden mukaan edunvalvontaan joutumisen ei tule rajoittaa asianomaisen oikeutta nauttia asianmukaisella tavalla omaisuudestaan (HE 146/1998 vp, s. 48). Jotta edunvalvoja voisi huolehtia siitä, että päämiehen varoja käytetään hänen hyväkseen, edunvalvojalla tulee olla hyvä tuntemus päämiehen henkilökohtaisista olosuhteista (HE 146/1998 vp, s. 51).

Holhoustoimilain 38 §:n 1 momentin mukaan päämiehen vallintaan on jätettävä hänen tarpeisiinsa ja muihin olosuhteisiin nähden kohtuullisena pidettävä määrä käyttövaroja.

Säännöksen perusteluiden mukaan käyttövarat on tarkoitettu päämiehen vapaasti vallittaviksi, eikä edunvalvoja ole vastuussa niiden käytöstä. Käyttövarasäännöksellä on pyritty toteuttamaan näkemystä, jonka mukaan edunvalvontaan joutumisen tulisi mahdollisimman vähän näkyä jokapäiväisissä tilanteissa. Säännös liittyy myös omaisuuden hoitoa koskevaan perussääntöön, jonka mukaan omaisuutta on hoidettava nimenomaan päämiehen hyödyksi. Vaikka päämies olisi omaisuutensa vallintaan nähden passiivinen, edunvalvojan tulee aktiivisesti huolehtia siitä, että päämies kuitenkin saa ne käyttövarat, joihin hän lain mukaan on oikeutettu. Harkittaessa käyttövarojen kohtuullisuutta on otettava huomioon muun muassa ne olosuhteet, joissa edunvalvonnassa oleva elää, sekä ne tottumukset, jotka hän on elämänsä aikana omaksunut. Lisäksi on kiinnitettävä huomiota hoidollisiin tavoitteisiin. Käyttövarojen avulla voidaan useassa tapauksessa tukea päämiehen kuntoutusta. Tämän ohella käyttövaroilla on suuri merkitys päämiehen elämän laadun kannalta. Näistä syistä on aiheellista, että edunvalvoja käyttövarojen määrästä päättäessään antaa suuren arvon päämiehensä hoidosta vastaavien henkilöiden mielipiteelle (HE 146/1998 vp, s. 49).

Holhoustoimilain 43 §:n 1 momentin mukaan ennen kuin edunvalvoja tekee päätöksen tehtäviinsä kuuluvassa asiassa, hänen on tiedusteltava päämiehensä mielipidettä, jos asiaa on tämän kannalta pidettävä tärkeänä ja kuuleminen voi tapahtua ilman huomattavaa hankaluutta. Saman pykälän 2 momentin mukaan kuuleminen ei kuitenkaan ole tarpeen, jos päämies ei kykene ymmärtämään asian merkitystä.

Kuulemissäännöksen tarkoitus on korostaa edunvalvojan ja päämiehen välisen yhteistoiminnan merkitystä. Yhteistoiminnan tarve on säännöksen perusteluiden mukaan suurin silloin, kun päämiehen oikeutta määrätä varallisuudestaan ei ole lainkaan rajoitettu tai kun rajoitus on määrätty koskemaan ainoastaan tiettyjä oikeustoimia tai määrätty omaisuutta. Päällekkäisten ja ristiriitaisten oikeustointen vaaraa voidaan olennaisesti vähentää yhteistoiminnalla, jonka edellytyksenä on luonnollisesti, että päämies kykenee ymmärtämään kysymyksessä olevan asian tai toimenpiteen merkityksen. Yhteistointiasääntely koskee hallituksen esityksen mukaan ainoastaan edunvalvojan ja päämiehen keskinäistä suhdetta. Kuulemisvelvollisuuden laiminlyönti ei vaikuta edunvalvojan tekemän oikeustoimen sitovuuteen eikä siihen muutoinkaan liity suoranaista sanktiota. Edunvalvojan kykenevyys yhteistointiaan päämiehensä kanssa voidaan kuitenkin ottaa huomioon esimerkiksi silloin, kun harkitaan edunvalvojan määräämistä tehtävänsä tai hänen vapauttamistaan siitä (HE 146/1998 vp, s. 51).

Holhustoimilain 56 §:n 1 momentin nojalla maistraatin on vuosi- ja päätöstilin tarkastuksen yhteydessä tarkastettava hyvän tarkastustavan edellyttämässä laajuudessa muun muassa, onko päämiehelle annettu kohtuullisena pidettävät käyttövarat.

Holhustoimilain 92 §:n 2 momentin mukaan edunvalvoja ei ilman asianomaisen suostumusta saa ilmaista holhustoimeen liittyvän tehtävän perusteella tietoon saamaansa seikkaa, joka yksityisen taloudellisen edun tai yksityisyyden suojaamiseksi on pidettävä salassa.

Salassapitovelvollisuuden piiriin kuuluvia asioita on säännöksen alkuperäisissä perusteluissa luonnehdittu käyttämällä esimerkkeinä eräitä julkisuuslain kanssa yhdenmukaisia salassapitoperusteita (muun muassa liike- ja ammattisalaisuudet, taloudellista asemaa koskevat tiedot, yksityiselämää koskevat tiedot, terveydentilaa, sairautta ja vammaisuutta koskevat tiedot sekä hoitotoimenpiteitä koskevat tiedot). Toisaalta hallituksen esityksessä on todettu, että säännöstä olisi tulkittava ottaen huomioon, että sen tavoitteena on suojata holhustoimen asiakkaita haitoilta, joita yksityisyyden piiriin kuuluvan asian paljastaminen voi aiheuttaa hänelle itselleen tai hänen läheisilleen. Salassapitovelvollisuuden rikkomisena ei siten hallituksen esityksen mukaan pidetä asian ilmaisemista, jos on selvää, että siitä ei aiheudu asianomaiselle tai hänen läheiselleen haittaa (HE 146/1998 vp, s. 72).

3.1.2

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista

Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen 12 artiklan 3 kappaleen mukaan sopimuspuolet toteuttavat asianmukaiset toimet järjestääkseen vammaisten henkilöiden saataville tuen, jota he mahdollisesti tarvitsevat oikeudellista kelpoisuuttaan käyttäessään.

Vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean yleiskommentissa nro 1 (2014), Artikla 12: Yhdenvertaisuus lain edessä, todetaan muun muassa seuraavaa.

Edellä mainitussa kappaleessa tunnustetaan sopimuspuolten velvollisuus järjestää vammaisten henkilöiden saataville tukea oikeudellisen kelpoisuuden käyttämiseen. Sopimuspuolten on pidättäydyttävä epäamästä vammaisilta henkilöiltä heidän oikeudellista kelpoisuuttaan ja annettava heille sen sijaan tarvittavaa tukea, jotta he voivat tehdä päätöksiä, joilla on oikeusvaikutus.

Oikeudellisen kelpoisuuden käyttämiseen tarkoitettussa tuessa on kunnioitettava vammaisten henkilöiden oikeuksia, tahtoa ja mieltymyksiä, ja tuki ei saa koskaan tarkoittaa puolesta päättämistä. Yleissopimuksen 12 artiklan 3 kappaleessa ei täsmennetä tuen muotoja. "Tuki" on laaja käsite, joka kattaa epäviralliset ja viralliset sekä erilaiset ja eriaistiset tukijärjestelyt. Vammaiset henkilöt voivat esimerkiksi valita yhden tai useamman luotetun tukihenkilön auttamaan heitä oikeudellisen kelpoisuuden käyttämisessä tietynlaisten päätösten yhteydessä tai voivat pyytää muunlaista tukea, kuten vertaistukea, asioiden ajamisen tukea (mukaan lukien tuki itsensä edustamiseen) tai kommunikointiapua.

Vammaisille henkilöille oikeudellisen kelpoisuuden käyttämistä varten tarjottava tuki voi tarkoittaa esimerkiksi kaikille sopivaan suunnitteluun taikka esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyviä toimia. Tuki voi tarkoittaa myös erilaisten tavanomaisesta poikkeavien kommunikointitapojen kehittämistä ja tunnustamista etenkin niitä varten, jotka ilmaisevat tahtoaan ja mieltymyksiään muun kuin sanallisen

viestinnän avulla. Annettavan tuen laji ja intensiivisyys voivat vaihdella merkittävästi henkilöstä toiseen, koska vammaiset henkilöt ovat erilaisia.

3.2

Arviointi

3.2.1

Käyttövarojen määrä

Holhoustoimilaissa on varsin niukasti ohjeita päämiehen henkilökohtaiseen vallintaan jätettävien käyttövarojen määrän arvioimisen varalle. Laissa ei siten säädetä esimerkiksi tietystä yleisestä summasta, joka kaikille päämiehille tulisi antaa. Kyse on aina edunvalvojan tapauskohtaisesta harkinnasta, jossa on otettava huomioon muun muassa ne olosuhteet, joissa päämies elää, ne tottumukset, jotka hän on elämänsä aikana omaksunut, sekä kuntoutukselliset näkökohdat, eli viime kädessä päämiehen elämänlaatu kokonaisuudessaan. Toisaalta käyttörahan määrään vaikuttavat luonnollisesti myös päämiehen tulot ja varallisuus sekä välttämättömät menot.

Maistraatin lakisääteinen tehtävä on edunvalvojien valvonnasta ensi sijassa vastaavana viranomaisena valvoa, että päämiehelle on annettu laissa tarkoitetut käyttövarat. Oikeusasiamies ei voi ottaa kantaa siihen, mikä kulloinkin on oikea käyttövarojen määrä, saatikka määrätä edunvalvojaa antamaan käyttövaroja enemmän kuin hän on antanut. Tarkastelen asiaa edunvalvojan harkintavallan käytön asianmukaisuuden näkökulmasta.

Tässä asiassa ei mielestäni sinänsä ole ilmennyt perusteita sen tueksi, että edunvalvoja ei olisi lainkaan holhoustoimilain 37 §:n edellyttämällä tavalla käyttänyt päämiehen varoja tämän hyödyksi, tai että tavoitteena olisi ollut yksinomaan omaisuuden säästäminen. Sen sijaan siitä näyttäisi vallitsevan erilaisia kantoja, onko varoja ylipäätään *riittävästi* käytetty päämiehen hyödyksi ja onko käyttövarojen määrä ollut *riittävä*. Nyt esillä oleva tapaus on edunvalvonnan laillisuusvalvonnassa tekemieni havaintojen perusteella sikäli poikkeuksellinen, että päämiehellä on ollut varallisuutta käytettäväksi asti. Käsittelemissäni käyttövarakanteluissa päämiehen taloudellinen tilanne on yleensä niin heikko, että käyttövarojen turvaaminen on edunvalvojalle jo tästä syystä haasteellinen tehtävä.

Saamani selvityksen mukaan päämiehen säästöjä oli säännöllisten tulojen lisäksi jatkuvasti käytetty kuukausittain niin, että säästöjen kokonaismäärä oli neljässä vuodessa vähentynyt noin kolmasosalla. Asiassa on myös tuotu esiin, että säännöllisten käyttövarojen ohella on annettu ylimääräistä käyttövaraa ja edunvalvonnasta on lisäksi maksettu päämiehen erilaisia vapaa-ajantoimintaan yms. liittyviä menoja. Siten tilanne vaikuttaisi olevan se, että kokonaisuutena arvioiden varallisuutta on käytetty verraten runsaastikin mutta kuitenkin niin, että nimenomaan päämiehen omaan vallintaan jäävien käyttövarojen osuus on ollut verraten pieni ja se on pienentynyt entisestään. Näin ollen pääosa päämiehen varojen käytöstä näyttäisi olevan edunvalvojan kontrollissa, vaikka lopputuloksena sinänsä onkin ollut varojen käyttö päämiehen eduksi.

Asiassa on paikallaan korostaa käyttövarojen itsenäistä merkitystä. Kun käyttövarojen tarkoitus on osaltaan tukea päämiehen itsenäistä päätöksentekoa ja jos enin osa varoista käytetään muuten kuin käyttövaroina, päämiehen omat itsenäiset toimintamahdollisuudet varojensa käyttöön ovat tätä kautta suppeat, vaikka varallisuutta kokonaisuutena arvioiden olisi käytetty runsaastikin päämiehen hyväksi.

Saadun selvityksen mukaan johtava yleinen edunvalvoja oli ensin vuonna 2015 hoitolaitoksen yhteydenoton johdosta korottanut käyttövarojen määrän hoitolaitoksen ehdottamaan summaan mutta sittemmin verraten lyhyessä ajassa vuosina 2016 ja 2017 alentanut niitä. Tällöin

harkinnassa ratkaisevaa painoarvoa näyttää käsitykseni mukaan olleen ennen muuta sillä, että johtava yleinen edunvalvoja oli laskennallisesti pyrkinyt turvaamaan varojen riittävyyden pitkälle tulevaisuuteen.

Asiaa koskevan sääntelyn perusteella on tulkinnanvaraista, missä määrin edunvalvojan tulee arvioidessaan käyttövarojen määrää ja ylipäätään varojen käyttämistä päämiehen hyödyksi ottaa huomioon se, miten pitkälle tulevaisuuteen varat milläkin kulutuksella laskennallisesti riittävät.

Sinänsä asianmukaiseen edunvalvontaan kuuluu myös tulevaisuuden ennakoiminen ja siihen varautuminen esimerkiksi niin, että päämies kykenee suoriutumaan taloudellisista velvoitteistaan, ja niin, että asioiden hoitaminen – mukaan lukien käyttövarojen saaminen – olisi päämiehen näkökulmasta mahdollisimman hyvin ennakoitavissa. Tämä ei välttämättä kuitenkaan ole aina mahdollista.

Pelkästään laskennallinen lähestymistapa ei välttämättä kaikissa tilanteissa ota riittävästi huomioon holhustoimilain tarkoittamalla tavalla päämiehen olosuhteita, joissa hän elää, hänen elämänlaatuaan tai niitä tottumuksia, jotka hän on elämänsä aikana omaksunut, taikka kuntouttavia tavoitteita.

Kyse on aina päämieskohtaisesta olosuhteiden yksilöllisestä arvioinnista, jossa tulee edellä mainittujen seikkojen ohella ottaa mielestäni huomioon myös päämiehen odotettavissa oleva toimintakykyinen elinaika niin, että päämies voisi mahdollisimman täysipainoisesti nauttia varallisuudestaan. Arviot käyttövaroista voivat siten tapauskohtaisesti vaihdella esimerkiksi sen mukaan, onko kyse nuoresta tai hyvin iäkkästä päämiehestä, tai sen perusteella, onko päämiehellä esimerkiksi jokin ennustettavalla tavalla etenevä sairaus, joka voi jatkossa vaikuttaa hänen mahdollisuuteensa käyttää rahaa ja nauttia omaisuudestaan.

Käytettävissäni olevan aineiston perusteella johtopäätökseni on, että minulla ei ole riittäviä oikeudellisia perusteita katsoa johtavan yleisen edunvalvojan ylittäneen harkintavaltaansa käyttövarojen määrää arvioidessaan. Kiinnitän kuitenkin hänen huomiotaan edellä esittämiini näkökohtiin.

3.2.2

Asian selvittäminen ennen käyttövarojen määrän alentamista

Lähtökohtia

Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa tunnustetun tuetun päätöksenteon lähtökohtana on henkilön itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen eli että vammaisen henkilö käyttää omaa itsemääräämisoikeuttaan ja hänellä on oikeus saada tukea omaa elämänsä koskevia päätöksiä ja valintoja tehtäessä. Tukea voidaan tarvita esimerkiksi vaikeiden asioiden ymmärrettäväksi tekemisessä, arkipäivän asioiden pohtimisessa, vaihtoehtojen etsimisessä ja niiden punnitsemisessä samoin kuin tehtävän valinnan tai ratkaisun etujen ja haittojen punnitsemisessä. Tuetussa päätöksenteossa mukana olevat tukihenkilöt voivat olla paitsi läheisiä ja tuttuja henkilöitä myös viranomaisia (ks. esimerkiksi www.tukiliitto.fi ja THL:n verkkosivuilla www.thl.fi julkaistu vammaispalveluiden käsikirja).

Oikeudesta tuettuun päätöksentekoon ei toistaiseksi ole olemassa nimenomaista kansallista lainsäädäntöä.

Holhustoimilaissa korostetaan niin ikään päämiehen itsemääräämisoikeuden samoin kuin päämiehen ja edunvalvojan yhteistoiminnan merkitystä. Kuulemissäännös korostaa nimen-

omaan jälkimmäistä ulottuvuutta. Edunvalvojan on toimittava holhoustoimilain 43 §:n mukaisesti ja tiedusteltava kaikissa edunvalvonnan muodoissa pykälän 1 momentin pääsäännön mukaisesti päämiehensä mielipidettä tälle tärkeässä asiassa siitakin huolimatta, että päämiehen mielipiteen merkityksestä ei ole laissa erikseen säädetty ja oikeuskirjallisuudessa asiaa on lähestytty eri tavoin. Suoraan lakitekstistä käy ilmi, että asian tärkeyttä arvioidaan päämiehen kannalta. Päämiehen kuuleminen on keino edunvalvojalle saada tai yrittää saada tietoa päämiehen toiveista, mieltymyksistä ja olosuhteista suoraan tältä itseltään. Kysymys on menettelysäännöksestä, jolla pyritään vahvistamaan päämiehen itsemääräämisoikeutta ja turvaamaan tämän oikeutta ihmisarvoiseen elämään.

Holhoustoimilain mukainen päämiehen kuuleminen jättää kuitenkin sijaa edunvalvojan harkinnalle kolmessa suhteessa: onko asia päämiehen kannalta merkittävä, onko kuuleminen hoidettavissa ilman huomattavaa hankaluutta, ja kykeneekö päämies ymmärtämään asian merkityksen.

Onko asia ollut päämiehelle tärkeä?

Holhoustoimilaissa ei säädetä eikä kuulemissäännöksen perusteluissa enemmälti luetella esimerkkejä asioista, joita voitaisiin yhteydenpidon näkökulmasta pitää päämiehelle tärkeinä. Kyse on siten aina tapauskohtaisesta harkinnasta. Olen ratkaisukäytännössäni lähtökohtaisesti pitänyt käyttövarojen määrän arvioimista yleisesti tällaisena päämiehelle tärkeänä asiana, koska käyttövaroilla on olennainen merkitys päämiehen omien toimintamahdollisuuksien ja elämänlaadun näkökulmasta.

Olisiko kuuleminen voitu toteuttaa ilman huomattavaa hankaluutta?

Maistraatin mukaan etäisyys edunvalvontatoimiston ja päämiehen asuinpaikan välillä on niin lyhyt, ettei henkilökohtaiselle kuulemiselle olisi ollut käytännön estettä. Todettakoon myös, että kuuleminen on mahdollista toteuttaa myös esimerkiksi puhelimitse. Kuulemisessa tulee tapauskohtaisesti omaksua menettely, joka parhaiten turvaa kulloisenkin päämiehen vaikutusmahdollisuuden itseään koskevaan asiaan. Asiassa ei sinänsä ole ilmennyt, etteikö kuuleminen olisi ollut toteutettavissa ilman huomattavaa hankaluutta, eikä edunvalvoja sinänsä ole edes vedonnut tähän seikkaan. Minulla ei tältä osin ole asiassa enemmälti lausuttavaa.

Missä vaiheessa kuuleminen olisi tullut toteuttaa?

Käytettävissäni olleista asiakirjoista ei ilmene, että edunvalvoja olisi pyrkinyt kuulemaan päämiestä ennen kuin hän oli päättänyt käyttövarojen määrän alentamisesta. Sen sijaan hän oli jälkikäteen kirjeitse informoinut päämiestä. Maistraatin mukaan tällainen ei ole holhoustoimilaissa tarkoitettua päämiehen kuulemistä.

Totean, että holhoustoimilain kuulemissäännöstä käyttövarojen määrän arviointiin sovellettaessa on mielestäni aiheellista ottaa huomioon se, että säännöksen merkitys on sen perusteluissa kytketty vahvasti – joskaan ei yksinomaan – oikeustointien tekemiseen ja oikeustoimiin, joissa päämiehellä ja edunvalvojalla on rinnakkainen kelpoisuus. Yhteistoimintasäännöksellä on siksi käsitykseni mukaan pyritty muun muassa ennaltaehkäisemään ristiriitaisten oikeustoimien uhkaa. Sen sijaan käyttövarojen määrän arvioinnin kyseessä ollen tällaista uhkaa ei samalla tavalla varsinaisesti ole, ja kyseessä on muutenkin asia, johon on mahdollista palata milloin tahansa edunvalvonnan aikana ja jossa on mahdollisuus muuttaa jo tehtyä päätöstä hyvinkin pikaisesti olosuhteiden muututtua tai esimerkiksi päämiehen reagoitua asiaan ja tuottaa esiin asiassa merkityksellistä tietoa. Käyttövarojen suhteen tehty edunvalvojan ratkaisu ei siten käy lopulliseksi samalla tavalla kuin monet edunvalvojan tekemät oikeustoimet, joihin päämies ei enää jälkikäteen voisi vaikuttaa.

Tästä huolimatta pidän kuitenkin ensisijaisena menettelynä sitä, että päämiestä kuullaan nimenomaan ennen käyttövarojen määrästä päättämistä sikäli kuin kuulemisen muut edellytykset täyttyvät.

Kykenikö päämies ymmärtämään asian merkityksen?

Maistraatti on kirjallisen aineiston eli hoitokodin edustajan sähköpostiviestin perusteella arvioinut, että päämies kykenisi itse ottamaan kantaa omiin asioihinsa. Päämiehen ymmärryskykyä tukee maistraatin mukaan sekin, että päämies oli kantelun perusteella sellaisessa fyysisessä ja henkisessä kunnossa, että hän halusi useampana iltana viikossa tehdä mukavia asioita, kuten käydä elokuvissa, jääkiekko-ottelussa, uimassa tai kaupungilla.

Johtava yleinen edunvalvoja on puolestaan viitannut päämiehen palvelusuunnitelman päivittämisen yhteydessä laatimiinsa muistiinpanoihin, joiden mukaan päämies vastaa niin kuin kysytään. Edelleen johtava yleinen edunvalvoja on katsonut, että päämiehen kehitysvamman ja puutteellisen toimintakyvyn vuoksi neuvottelua päämiehen varallisuudenkäytöstä ei voi käydä maistraatin ehdottamalla tavalla pelkästään päämiehen kanssa. Vielä johtava yleinen edunvalvoja on kanteluasian vireillä ollessa soittanut päämiehelleen palvelukotiin ja kysynyt tältä nykyisten käyttövarojen riittävydestä tuoden myös esiin, että päämiehen vastaus voisi vaihdella kysymyksen esittämistavan mukaan.

Päämiehen ymmärryskyvystä käyttövarojensa määrittelyn suhteen on siten esitetty erilaisia näkemyksiä. Palvelukodin edustajilla voidaan esimerkiksi päivittäisen yhteistoiminnan näkökulmasta arvioida olevan hyvät edellytykset arvioida päämiehen ymmärryskykyä tässä asiassa. Todettakoon myös, että päämiehen hoidosta vastaavien tahojen näkemyksille on käyttövara-asiassa annettu holhoustoimilain esitöissä jopa erityinen merkitys. Käyttövarasäännöksen perusteluissa on nimittäin pidetty aiheellisena, että edunvalvoja käyttövarojen määrästä päättäessään antaa suuren arvon päämiehensä hoidosta vastaavien henkilöiden mielipiteelle silloin, kun päämies ei terveydentilansa takia kykene antamaan edunvalvojalle kaikkea tarpeellista tietoa henkilökohtaisista olosuhteistaan ja käyttövarojen määrään mahdollisesti vaikuttavista seikoista.

Johtava yleinen edunvalvoja puolestaan on kertonut olleensa asianomaisen päämiehen edunvalvojana vuodesta 2009. Tätä taustaa vasten hänelläkin voidaan arvioida olevan – tai ainakin hänellä tulisi lähtökohtaisesti olla – hyvä tuntemus päämiehestään. En voi käytettävissäni oleen aineiston perusteella kuitenkaan enemmälti ottaa asiaan kantaa. Toisaalta asiassa ei voida sivuuttaa johtavan yleisen edunvalvojankaan näkemyksiä päämiehen ymmärryskyvystä, vaikkakaan ne eivät välttämättä perustuisikaan yhtä laaja-alaisiin ja toistuviin päivittäisiin havaintoihin kuin palvelukodin edustajien näkemykset ehkä perustuvat.

Kaiken kaikkiaan en voi kirjallisessa kantelumenettelyssä enemmälti ottaa kantaa asianomaisen päämiehen ymmärryskykyyn sen paremmin yleisesti kuin erityisesti käyttövara-asiassa. Minulla ei siten ole riittäviä oikeudellisia edellytyksiä katsoa johtavan yleisen edunvalvojan menetelleen virheellisesti, vaikkei hän nyt olisikaan kuullut päämiestä ennen käyttövarojen alentamisesta päättämistä. Kuulemisvelvoite on laissa kytketty asian merkityksen ohella päämiehen ymmärryskykyyn, jonka arvioiminen jättää sijaa edunvalvojan harkinnalle, jonka kyseenalaistamiseen minulla ei nyt siis ole perusteita.

Korostan kuitenkin yleisellä tasolla henkilökohtaisen kanssakäymisen merkitystä edunvalvojan ja päämiehen kesken sekä sitä, että edunvalvoja arvioisi myös omien havaintojensa perusteella päämiehensä ymmärryskykyä, samoin kuin sitä, että kynnystä päämiehen kuulemiseen hänelle tärkeissä asioissa ei tule pitää korkeana, vaikka esimerkiksi edunvalvojan käytössä oleva

lääketieteellinen tai muu aineisto joissakin suhteissa kyseenalaistaisikin päämiehen ymmärryskyvyn.

Tätä lähtökohtaa tukee käsitykseni mukaan osaltaan myös vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa määritelty tuetun päätöksenteon malli, joka nähdäkseni sekin on omiaan vähintäänkin madaltamaan holhoustoimilaisissa päämiehen kuulemiselle säädettyjä kynnyksiä, vaikka lopullinen päätösvalta asiassa jääkin holhoustoimilain nojalla edunvalvojalle.

Asian muu selvittäminen

Vaikkei minulla ole edellytyksiä puuttua johtavan yleisen edunvalvojan menettelyyn päämiehen kuulemisessa, totean, että kun otetaan huomioon päämiehen hoidosta vastaaville henkilöille holhoustoimilain perusteluissa annettu merkitys käyttövara-asioissa, johtavan yleisen edunvalvojan olisi mielestäni ollut perusteltua ensin pyrkiä lähemmin selvittämään esimerkiksi tätä kautta, oliko päämiehen tarpeissa ja olosuhteissa tapahtunut käyttövarojen määrän arvioinnin näkökulmasta olennaisia muutoksia, ennen kuin hän päätti alentaa käyttövaroja.

Toisaalta totean, että askeleena päämiestä tukevan toimintatavan suuntaan voidaan pitää johtavan yleisen edunvalvojan esiin tuomaa näkemystä siitä, että asiassa järjestettäisiin neuvottelu, jossa olisivat mukana edunvalvojan ja päämiehen lisäksi palvelukodin edustaja tai päämiehelle läheinen henkilö, kuten hänen sisarensa, jotka voivat arkielämässä opastaa ja vaikuttaa päämiehen harrastuksiin ja rahankäyttöön. Pidän tällaisen vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen hengessä toteutetun päämiehen tuettuun kuulemiseen tähtäävän neuvottelun järjestämistä kannatettavana asian selvittämisen näkökulmasta, vaikka lopullinen päätösvalta asiassa edelleenkin on holhoustoimilain nojalla edunvalvojalla.

Kiinnitän johtavan yleisen edunvalvojan huomiota tässä jaksossa esittämiini näkökohtiin.

3.2.3

Salassapidosta

Maistraatti on lausunnossaan tuonut esiin sen, että päämiehen raha-asioista oli pääsääntöisesti keskusteltu palvelukodin henkilökunnan ja päämiehen sisaren kanssa, ja kyseenalaistanut tarpeen paljastaa päämiehen raha-asioita tässä laajuudessa palvelukodin henkilökunnalle. Johtava yleinen edunvalvoja on puolestaan katsonut, että keskustelut päämiehen raha-asioista palvelukodin henkilökunnan kanssa ovat olleet tarpeellisia, koska asiassa oli yritetty löytää sopiva yhteinen tapa hoitaa päämiehen asioita mahdollisimman hyvin.

En voi käytettävissäni olleen aineiston perusteella enemmälti ottaa kantaa siihen, millaisista raha-asioista koskevista tiedoista nyt on tarkkaan ottaen ollut kyse ja missä määrin näistä asioista oli keskusteltu palvelukodin henkilökunnan kanssa tai muuten annettu heille tietoa. Siksi voin arvioida asiaa vain yleisellä tasolla.

Holhoustoimilain 92 §:n 2 momentin mukainen edunvalvojaa koskeva salassapitosäntely osaltaan asettaa rajoituksia sille, missä määrin edunvalvoja voi ylipäätään kertoa päämiehen-ä asioista ulkopuolisille. Tämän lainkohdan mukaan edunvalvoja ei ilman asianomaisen suostumusta saa ilmaista tehtävänsä perusteella tietoon saamaansa asiaa, joka yksityisen taloudellisen edun tai yksityisyyden suojaamiseksi on pidettävä salassa. Edes lähiomaisilla ei siten ole erityistä laissa nimenomaisesti säädettyä salassapitosäntelyn syrjäyttävää tiedonsaanti-oikeutta.

Toisaalta edunvalvojien salassapitovelvoite ei käsitykseni mukaan sinänsä estä aivan kaikkea yhteydenpitoa ulkopuolisiin tahoihin, koska päämiehen etu voi olla myös se, että esimerkiksi

läheisten ja omaisten tai päämiehen hoidosta vastaavien tahojen kanssa on toimiva yhteistyö. Heillä saattaa nimittäin olla perheyhteyden ja muiden olosuhteiden vuoksi jo entuudestaan selvä kuva päämiehen henkilökohtaisista oloista ja taloudellisista asioista, jolloin niistä keskusteleminen ei tuolloin välttämättä aiheuta vahinkoa päämiehelle. On myös todettava, että salassapitosäännöksen perusteluissa nimenomaisesti todetun mukaan salassapitovelvollisuuden rikkomisena ei pidetä asian ilmaisemista, jos on selvää, että siitä ei aiheudu asianomaiselle tai hänen läheiselleen haittaa. Olen aiemmassa edunvalvojan salassapitoa koskevassa ratkaisukäytännössäni katsonut, että yleisen edunvalvojan ei voida katsoa toimivan toimenpiteitani edellyttävällä tavalla lainvastaisesti, jos hänen toiminnalleen on löydettävissä tukea lain perusteluista.

Tässäkin yhteydessä voidaan viitata siihen käyttövarasäännöksen perusteluissa todettuun seikkaan, että edunvalvojan on aiheellista antaa käyttövarojen määrästä päättäessään suuri arvo päämiehensä hoidosta vastaavien henkilöiden mielipiteelle. Tämän on katsottava pitävän sisällään sen, että hoidosta vastaaville henkilöille voidaan antaa sellaisia tietoja, jotka ovat tarpeen käyttövarojen määrästä keskusteltaessa.

Edunvalvojalle jää siten aina yksittäistapauksessa ainakin jossain määrin harkintavaltaa siinä, missä määrin hän katsoo tarpeelliseksi, tarkoituksenmukaiseksi tai mahdolliseksi pitää yhteyttä päämiehen läheisiin tai muihin tarpeellisina pitämiinsä tahoihin edunvalvontatehtävää hoitaessaan toteuttaakseen päämiehensä etua.

Käytettävissäni olleen aineiston perusteella asia ei tältä osin johda enempiin toimenpiteisiini.

4 TOIMENPITEET

Kiinnitän edunvalvontatoimiston johtavan yleisen edunvalvojan huomiota edellä kohdissa 3.2.1 ja 3.2.2 esittämiini näkökohtiin.

Tässä tarkoituksessa lähetän johtavalle yleiselle edunvalvojalle jäljennöksen päätöksestäni. Pyydän häntä informoimaan päämiestä tästä päätöksestä sopivaksi katsomallaan tavalla.

Samalla lähetän päätökseni tiedoksi maistraatin ko. yksikölle.